

ГРИНЬКО С. Д.

докторка юридичних наук, професорка,
завідувачка кафедри цивільного права
та процесу

(Хмельницький університет управління
та права імені Леоніда Юзькова)

ORCID ID: 0000-0003-2737-5702

ЗАВЕРУХА С. В.

кандидат юридичних наук, доцент
кафедри трудового,

земельного та господарського права

(Хмельницький університет управління
та права імені Леоніда Юзькова)

суддя, заступник голови

(Господарський суд

Хмельницької області)

ORCID ID: 0009-0009-8898-0536

УДК 347.4(477)

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.1.2.48>

ОСОБЛИВОСТІ МЕХАНІЗМУ ВИКОНАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ З ДОГОВОРУ КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ

Метою статті є визначення особливостей механізму виконання зобов'язання з договору купівлі-продажу.

Зобов'язання із договору купівлі-продажу мають виконуватися за принципом реального виконання, що означає необхідність здійснення боржником дій або утримання від дій, що передбачені змістом зобов'язання. На стадії нормального розвитку зобов'язання, коли воно виконується відповідно до його змісту, реальне виконання зобов'язання тісно пов'язане із принципом належного виконання.

Принцип належного виконання зобов'язання передбачає, що зобов'язання має виконуватися: а) щодо належного предмета; б) належними сторонами; в) належним способом; г) у належний строк (термін); д) у належному місці.

Сутність і значення виконання зобов'язання полягає у тому, що виконання зобов'язання із дотриманням усіх його умов припиняє зобов'язання, оскільки призводить до досягнення того правового результату, заради якого зобов'язання виконано. Відповідно належне виконання зобов'язання якісно характеризує його реальне виконання.

У зобов'язаннях із купівлі-продажу застосовується термін «третя особа» у трьох значеннях: а) уповноважена особа кредитора, яка немає права вимоги до боржника; б) уповноважена особа кредитора, яка має право вимоги до боржника; в) особа, яка має права на майно (товар), що продається.

Кредитор може доручити третій особі (уповноваженій особі) прийняти виконання від боржника («переадресація виконання»). Переадресація виконання і договір на користь третьої особи схожі тим, що боржник зобов'язаний виконати обов'язок не кредитору особисто, а іншій особі. Проте, на відміну від переадресації виконання, за договором на користь третьої особи ця

третя особа має право вимагати від боржника виконання зобов'язання на свою користь, якщо інше не встановлено договором або законом чи не впливає із суті договору.

Зроблено висновок, що зобов'язання із договору купівлі-продажу припиняється шляхом його виконання відповідно до змісту договору, якщо його здійснено щодо належного предмета, належними сторонами, належним способом, у належний строк (термін), у належному місці.

Ключові слова: цивільне право, цивільне законодавство, цивільні правовідносини, договір, договір купівлі-продажу, зобов'язання, виконання зобов'язання, предмет, сторони, третя особа, способи виконання, строк (термін), місце виконання.

Hrynko S. D., Zaverukha S. V. Peculiarities of the mechanism of fulfillment of the obligation from the contract of sale

The purpose of the article is to determine the specifics of the mechanism for fulfilling the obligation from the sales contract.

Obligations from the sales contract must be performed according to the principle of actual performance, which means the debtor must perform actions or refrain from actions provided for in the content of the obligation. At the stage of normal development of an obligation, when it is performed according to its content, the actual performance of the obligation is closely related to the principle of due performance.

The principle of proper fulfillment of an obligation provides that the obligation must be fulfilled: a) with respect to the proper subject; b) proper parties; c) in an appropriate manner; d) in due time (term); e) in the right place.

The essence and meaning of the fulfillment of the obligation is that the fulfillment of the obligation in compliance with all its conditions terminates the obligation, as it leads to the achievement of the legal result for which the obligation was fulfilled. Accordingly, proper performance of an obligation qualitatively characterizes its actual performance.

In purchase and sale obligations, the term “third party” is used in three meanings: a) an authorized person of the creditor who does not have the right of claim against the debtor; b) an authorized person of the creditor who has the right to demand the debtor; c) a person who has rights to the property (goods) being sold.

The creditor may instruct a third party (an authorized person) to accept performance from the debtor (“redirection of performance”). Redirection of performance and a contract in favor of a third party are similar in that the debtor is obliged to fulfill the obligation not to the creditor personally, but to another person. However, in contrast to redirection of performance, under a contract in favor of a third party, this third party has the right to demand from the debtor the fulfillment of the obligation in his favor, unless otherwise established by the contract or the law or does not follow from the essence of the contract.

It was concluded that the obligation from the contract of sale is terminated by its execution in accordance with the content of the contract, if it is carried out with respect to the proper subject, by the proper parties, in the proper way, at the proper time (term), in the proper place.

Key words: civil law, civil legislation, civil legal relations, contract, contract of sale, obligation, performance of obligation, subject, parties, third party, methods of performance, term (term), place of performance.

Постановка проблеми. «Будь-який договір укладається з певною метою. Правова мета договору є елементом договору і його матеріальною підставою. Шляхом виконання

договору здійснюються певні інтереси осіб, для яких договір виступає засобом задоволення інтересу» [1, с. 78]. Як зазначено у рішенні Конституційного Суду України, охоронюваний законом інтерес є гарантований державою простий легітимний дозвіл задовольняти виникаючі потреби і забезпечувати себе певними благами [2].

Сторони вступають у договірні правовідносини для того, щоб одержати або здійснити певне виконання. Тому законодавець встановлює принцип, згідно з яким «договір є обов'язковим для виконання сторонами» (ст. 629 ЦК України) [3]. Відповідно не може виникати зобов'язання, щодо якого виконання не передбачається. Якщо правовідношення втілюється у форму цивільно-правового зобов'язання, яке сторони не мають наміру виконати, тоді має місце нікчемний правочин.

Договір купівлі-продажу та цивільно-правова відповідальність за його порушення завжди займали центральне місце в науці і практиці. Нині проблеми виконання договору і застосування відповідальності не втратили своєї актуальності, так як розвиток ринкових відносин зумовив розширення сфери застосування цього договору. Відповідно з'являються протиріччя у діяльності суб'єктів договірних правовідносин, а також багаточисленні їх порушення.

Стан опрацювання цієї проблематики. Комплексна робота теми зумовила необхідність звернення до праць відомих вітчизняних учених у сфері договірних зобов'язань: Д. В. Бобрової, О. В. Дзери, В. А. Васильєвої, А. А. Верховець, М. К. Гальянтича, І. Р. Калаура, І. С. Канзафарової, В. М. Коссака, Н. С. Кузнецової, І. М. Кучеренко, В. В. Луця, Р. А. Майданика, С. О. Погрібного, З. В. Ромовської, Р. О. Стефанчук, І. В. Спасибо-Фатєєвої, Є. О. Харитонова, О. І. Харитонової, Я. М. Шевченко, Р. Б. Шишки, О. Ю. Черняк та ін. Проте праці згаданих авторів стосувалися лише окремих аспектів проблеми цього наукового дослідження.

Метою статті є визначення особливостей механізму виконання зобов'язання з договору купівлі-продажу.

Виклад основного матеріалу. У юридичній літературі поняття «виконання зобов'язання» визначається як здійснення боржником на користь кредитора конкретної дії, що становить предмет зобов'язання, або утримання від визначених зобов'язанням дій. Виконання зобов'язання, проведене належним чином, припиняє зобов'язання (ч. 1 ст. 599 ЦК України) [3], оскільки призводить до досягнення того правового результату, заради якого зобов'язання виникло, що здійснюється у зв'язку з реалізацією сторонами, які уклали договір, своїх прав і обов'язків. Так, у результаті виконання зобов'язання із договору купівлі-продажу має місце перенесення права власності на річ.

Зобов'язання із договору купівлі-продажу мають виконуватися за принципом реального виконання, що означає необхідність здійснення боржником дій або утримання від дій, що передбачені змістом зобов'язання. Для договірних зобов'язань цей принцип традиційно конкретизується у поняття «договірна дисципліна», дотримання якої означає необхідність точного і своєчасного виконання сторонами договору всіх своїх обов'язків відповідно до умов їх домовленості і вимог законодавства.

Принцип реального виконання впливає на виконання зобов'язання протягом усього часу його дії, як на стадії нормального розвитку, так і у випадку порушення. Водночас на кожній із двох стадій він виявляється по-різному.

На стадії нормального розвитку зобов'язання, коли воно виконується відповідно до його змісту, реальне виконання зобов'язання тісно пов'язане із принципом належного виконання. При цьому законодавець встановлює правовий засіб забезпечення реального виконання шляхом закріплення заборони зміни та розірвання договору на вимогу однієї із сторін, якщо інше не встановлено договором або законом (ст. 651 ЦК України) [3].

Правове значення принципу належного виконання закріплено у ст. 526 ЦК України [3]. Разом з тим у силу принципу свободи договору, встановленого цивільним законодавством (ст. 627 ЦК України), значна роль у визначенні умов зобов'язання належить його сторонам. Як зазначав В. В. Луць, «в регулюванні майнових відносин розширюється свобода

волевиявлення у визначенні своїх прав та обов'язків як ознака диспозитивного методу регулювання» [4, с. 9]. Подібні міркування висловлює Т. В. Боднар: «Визначення договору як домовленості передбачає, що сторони договору мають домовитися, тобто досягти згоди з усіх умов (пунктів) майбутнього договору» [5, с. 303].

Згідно з гл. 48 ЦК України принцип належного виконання зобов'язання передбачає, що зобов'язання має виконуватися: а) щодо належного предмета; б) належними сторонами; в) належним способом; г) у належний строк (термін); д) у належному місці. Відповідно виконання зобов'язання із дотриманням усіх його умов припиняє зобов'язання, оскільки призводить до досягнення того правового результату, заради якого зобов'язання виконано. У цьому полягає основна сутність і значення виконання зобов'язання. Так, у разі виконання договору купівлі-продажу до покупця переходить право власності на куплену річ. Невиконання зобов'язання чи виконання його з порушенням будь-яких умов спричиняє настання відповідальності для боржника. Таким чином, належне виконання зобов'язання якісно характеризує його реальне виконання.

Предметом виконання зобов'язання є річ, робота чи послуга, яку в силу зобов'язання боржник зобов'язаний передати, виконати або надати кредитору. У ЦК України предмет виконання зобов'язання називається предметом зобов'язання чи предметом договору. Так, наприклад, солідарний обов'язок або солідарна вимога виникають у разі неподільності предмета зобов'язання (ст. 541 ЦК України) [3]. У ЦК України передбачено, що предметом договору купівлі-продажу можуть бути товар, майнові права, право вимоги, якщо вимога не має особистого характеру (ст. 656) [3].

Вимоги до предмета зобов'язання визначаються відповідно до умов договору, актів цивільного законодавства, а за відсутності таких умов та вимог – відповідно до звичаїв ділового обороту або інших вимог, що, звичайно, ставляться (ст. 526 ЦК України) [3]. Так, продавець зобов'язаний передати покупцеві товар, визначений договором купівлі-продажу одночасно із його приналежностями та документами (технічний паспорт, сертифікат якості тощо), що стосуються товару (ст. 662 ЦК України) [3], у кількості, що встановлена у договорі (ст. 669 ЦК України) [3], в асортименті, погодженому сторонами, а якщо асортимент товару не встановлений, то в асортименті, виходячи з потреб покупця (ст. 671 ЦК України) [3], у комплектності, що відповідає умовам договору, а якщо їх не встановлено, то комплектність визначається звичаями ділового обороту або іншими вимогами, що, звичайно, ставляться (ст. 682 ЦК України) [3], у комплекті, якщо договором встановлено такий обов'язок (ст. 683 ЦК України) [3], у тарі та (або) упаковці, якщо інше не встановлено договором або не впливає із суті зобов'язання (ст. 685 ЦК України) [3]. Відповідно покупець зобов'язаний прийняти товар (ст. 689 ЦК України) [3] та оплатити товар за ціною, встановленою у договорі, а якщо вона не встановлена у договорі, – виходячи із звичайних цін (ст. ст. 691–692 ЦК України) [3].

Належне виконання зобов'язання передбачає передачу лише тієї речі, виконання лише тієї роботи, надання лише такої послуги, які були передбачені договором. Для цього необхідно, щоб предмет зобов'язання було конкретизовано. Оскільки предмет договору становить істотну його умову (ст. 638 ЦК України) [3], договір із невизначеним предметом може бути визнано неукладеним. Якщо предметом зобов'язання є речі, зокрема гроші та цінні папери, вони повинні бути індивідуально визначеними або визначені родовими ознаками. Конкретизованими повинні бути й роботи, послуги та дії, від яких боржник повинен утриматися.

Істотною умовою в окремих договорах, зокрема договору купівлі-продажу, є умова про строк (термін). За строком (терміном) виконання слід розрізняти два види зобов'язань із договорів купівлі-продажу: 1) зобов'язання із визначеним строком (терміном) виконання; 2) зобов'язання із невизначеним строком (терміном) виконання.

Для окремих договорів купівлі-продажу строк завжди є обов'язковою умовою укладення договору про продаж товару в кредит (ст. 695 ЦК України) [3], договору з умовою про прийняття покупцем товару у встановлений строк (ст. 701 ЦК України) [3], договору з умовою про доставку товару покупцеві (ст. 704 ЦК України) [3], договору поставки (ст. 712 ЦК України) [3].

Щодо другого виду зобов'язань – із невизначеним строком (терміном) виконання, – кредитор має право вимагати його виконання у будь-який час, а боржник повинен виконати такий обов'язок у семиденний строк від дня пред'явлення вимоги, якщо обов'язок негайного виконання не випливає із договору або актів цивільного законодавства (ч. 2 ст. 530 ЦК України) [3].

Існують вимоги, які підлягають задоволенню негайно. Наприклад, вимога покупця за договором роздрібною купівлі-продажу про заміну товару підлягає негайному задоволенню, а у разі необхідності перевірки якості товару – протягом чотирнадцяти днів або за домовленістю сторін – в інший строк (ч. 2 ст. 709 ЦК України) [3].

Для деяких договорів купівлі-продажу мають значення як загальний строк виконання зобов'язання, так і окремі (часткові) строки. Зокрема окремі (часткові) строки поставки визначають поставку продукції частинами, партіями у межах строку дії договору [6]. У ЦК України передбачено, що істотною умовою договору про продаж товару в кредит з умовою про розстроченням платежу є умова про строки внесення покупцем чергового платежу за проданий з розстроченням платежу і переданий йому товар (ст. 695) [3].

Умова зобов'язання про строк може бути порушена достроковим виконанням і прострочкою виконання (ч. 1 ст. 531 ЦК України) [3].

Зі змісту окремих договорів купівлі-продажу може випливати, що при порушенні строку виконання покупець втрачає інтерес до договору. Тому законодавець надає право кредитору відмовитися від прийняття виконання, яке внаслідок прострочення втратило для нього інтерес (ч. 2 ст. 622 ЦК України) [3].

Належне виконання зобов'язання неможливе без визначення місця його виконання, що має значення для вирішення питання про те, де сторона-боржник повинна здійснити виконання. Разом з тим від місця виконання залежить вирішення питання про розподіл витрат по доставці предмета виконання.

Умова про місце виконання зобов'язання має значення, тому що пов'язана з моментом виконання зобов'язання, тобто враховується при оцінці своєчасності виконання зобов'язання. Так, ст. 664 ЦК України [3] присвячена моменту виконання обов'язку продавця передати товар покупцеві, де передбачено, що обов'язок продавця передати товар покупцеві вважається виконаним у момент: а) надання товару в розпорядження покупця за місцезнаходженням товару; б) вручення товару покупцеві за місцезнаходженням покупця, якщо договором встановлений обов'язок продавця доставити товар; в) здачі товару перевізникові або організації зв'язку для доставки покупцеві, якщо з договору купівлі-продажу не випливає обов'язок продавця доставити товар або передати товар у його місцезнаходження. Водночас договором купівлі-продажу може бути встановлений інший момент виконання і визначено інше місце виконання продавцем обов'язку передати товар.

За договором поставки моментом виконання постачальником зобов'язання з поставки товарів вважається момент здачі товарів перевізникові або організації зв'язку при вивантаженні одержувачу з іншого міста, а при здачі на складі одержувача або постачальника (виготовлювача) – момент складання прийомо-здавального акта або розписки про одержання товарів (п. 28 Положення про поставки продукції виробничо-технічного призначення та п. 23 Положення про поставки товарів народного споживання) [6].

Зі змісту ч. 2 ст. 702 ЦК України випливає, що договір купівлі-продажу за зразком є виконаним з моменту доставки товару у місце, встановлене договором, а якщо місце передавання товару не встановлене договором – з моменту доставки товару за місцем проживання фізичної особи покупця або місцезнаходженням юридичної особи-покупця, якщо інше не встановлено договором або законом [3]. Аналогічне правило діє і щодо місця виконання договору з умовою про доставку товару покупцеві (ст. 704 ЦК України) [3].

Із суті договору продажу товарів з використанням автоматів випливає, що зобов'язання повинно бути виконано за місцем знаходження автоматів (ст. 703 ЦК України) [3]. А зобов'язання постачальника щодо постачання енергетичних та інших ресурсів через приєднану мережу повинно виконуватися за місцем знаходження споживача, абонента (ст. 714 ЦК України) [3].

Якщо місце виконання зобов'язання із договору купівлі-продажу не визначено договором або спеціальним законодавством, то застосовуються загальні правила ст. 532 ЦК України [3].

Зобов'язання повинно бути виконано належним способом. У юридичній літературі спосіб виконання зобов'язання розкривається як порядок вчинення боржником дій щодо виконання зобов'язання [7, с. 95]. Способи виконання залежать від специфіки окремих зобов'язань. Так, спосіб виконання зобов'язання із договору купівлі-продажу залежить від предмета, моменту укладення договору і моменту його виконання, способів розрахунків тощо. При цьому спосіб виконання, як правильно робить висновок І. Б. Утехін, може зумовлюватися певним видом відносин [8, с. 99]. Науковець пояснює своє твердження на прикладі роздрібної торгівлі, де на продавця покладено обов'язок надати покупцю інформацію про товар, який продається (ч. 1 ст. 700 ЦК). У такому випадку договір є публічним [8, с. 99].

За загальним правилом зобов'язання повинно виконуватися повністю одноразовим актом, однією дією (передача речі, оплата товару тощо). Виконання зобов'язання частинами може бути не вигідним, обтяжуючим для кредитора. У зв'язку з цим, виконання зобов'язання частинами визнається належним лише тоді, коли такий спосіб виконання спеціально встановлено договором, актами цивільного законодавства або випливає із суті зобов'язання чи звичаїв ділового обороту (ст. 529 ЦК України) [3].

Із суті окремих зобов'язань випливає необхідність вчинення декількох дій. Такими є довгострокові зобов'язання із договорів, що укладаються на тривалий строк або на невизначений строк. Так, за договором про продаж товару в кредит може бути передбачено оплату товару з розстроченням платежу, що покладає на покупця обов'язок здійснювати платежі за проданим і переданим йому товаром (ст. 695 ЦК України) [3]. Договори поставки укладаються на 5 років, на 1 рік чи інший період (п. 17 Положення про поставки продукції виробничо-технічного призначення та п. 16 Положення про поставки товарів народного споживання) [6].

У зобов'язаннях із договорів купівлі-продажу (двосторонніх за характером розподілу прав і обов'язків між сторонами) кожна сторона має як права, так і обов'язки, тобто виступає як кредитор і боржник. Щоб таке зобов'язання було належним чином виконано, умовам зобов'язання повинна відповідати поведінка кожного боржника.

Якщо виконання зобов'язання однією зі сторін обумовлено виконанням другою стороною свого обов'язку, то мова йде про зустрічне виконання зобов'язання (ч. 1 ст. 538 ЦК України) [3]. За загальним правилом при зустрічному виконанні зобов'язання сторони повинні виконувати свої обов'язки одночасно. Проте договором, актами цивільного законодавства, із суті зобов'язання або звичаями ділового обороту може бути встановлено те, яка зі сторін першою повинна виконати свої обов'язки (ч. 1 ст. 538 ЦК України) [3]. Так, за загальним правилом цивільного законодавства за договором купівлі-продажу встановлено обов'язок продавця передати майно (товар) у власність покупця, тоді обов'язок покупця сплатити за нього певну грошову суму буде зустрічним (ст. 655 ЦК України) [3]. Якщо договором купівлі-продажу встановлено обов'язок покупця частково або повністю оплатити товар до його передання продавцем, покупець повинен здійснити оплату, у такому випадку обов'язок продавця передати товар буде зустрічним (ст. 693 ЦК України) [3].

За договорами купівлі-продажу на покупця покладаються різні за характером обов'язки: прийняти майно (товар) та сплатити за нього певну грошову суму (ст. 655 ЦК України) [3]. На продавця покладається обов'язок передати майно (товар) покупцеві (ст. 655 ЦК України) [3] та обов'язок попередити покупця про права третіх осіб на товар (ст. 659 ЦК України) [3], а якщо право власності переходить до покупця раніше від передання товару, продавець зобов'язаний зберігати товар, не допускаючи його погіршення (ст. 667 ЦК України) [3].

Виконання зобов'язання може здійснюватися різними способами, зокрема шляхом надання предмета зобов'язання повністю або частинами; безпосередньо кредитору або іншій особі (уповноваженому кредитора); шляхом здачі предмета зобов'язання перевізникові або організації зв'язку для доставки кредитору тощо.

Якщо кредитор або уповноважена ним особа відсутні у місці виконання зобов'язання або ухиляються від прийняття виконання: у разі іншого прострочення з їхнього боку, а також

у разі відсутності представника недієздатного кредитора боржник має право виконати свій обов'язок шляхом внесення належних з нього кредиторів грошей або цінних паперів у депозит нотаріуса, нотаріальної контори (ст. 537 ЦК України) [3]. За таких умов виконання таким способом зобов'язання буде визнано належним. Відповідно нотаріус повідомляє кредитора у порядку, встановленому законом, про внесення боргу у депозит (ч. 2 ст. 537 ЦК України) [3].

Виконання зобов'язання визнається належним, якщо його здійснено належними сторонами. Відповідно до ст. 658 ЦК України право продажу товару належить власникові товару [3]. Тобто приймати рішення про відчуження майна, а саме визначати його правову долю, має право лише його власник, так як за договором купівлі-продажу продавець зобов'язаний передати покупцеві не лише саме майно, а й право власності на нього. Продавець не може передати покупцеві те, на що він сам не має права. Така позиція законодавця зумовлена тією обставиною що на продавця покладається відповідальність за право на річ, яка ним відчужується. Метою купівлі-продажу є надання права власності, а це є можливим лише за умови, що таке право належить самому продавцю. Проте законодавець наділяє власника товару правом продажу, крім випадків примусового продажу та інших випадків, встановлених законом (ст. 658 ЦК України) [3].

Законодавець визначає підстави для здійснення примусового продажу майна. Наприклад: реалізація арештованого майна боржника з метою задоволення вимог кредитора на підставі рішення суду та інших юрисдикційних органів (ст. 61 Закону України «Про виконавче провадження») [9]; продаж заставленого майна, на яке звернено стягнення для задоволення вимог заставодержателя, на підставі виконавчого листа, суду або наказу господарського суду, або виконавчого напису нотаріусів (ст. 20 Закону України «Про заставу») [10], зокрема продаж майна, що перебуває у податковій заставі (ст. 95 Податкового кодексу України) [11]; продаж майна відповідно до Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» [12] тощо.

До інших випадків реалізації майна, що здійснюється не власником, законодавець відносить випадки відчуження майна за відсутності на це волі власника. Зокрема у разі нез'явлення замовника за одержанням виконаної роботи за договором побутового підряду або іншого ухилення від її прийняття підрядник має право продати предмет договору (ст. 874 ЦК України) [3]; річ, яку покладавець не забрав із ломбарду, може бути продано ломбардом у порядку, встановленому законом (ст. 968 ЦК України) [3], тощо.

Крім того, власникові необов'язково особисто брати участь в укладенні договору купівлі-продажу. Він може здійснити ці повноваження через свого представника за договором доручення (повірений зобов'язується вчинити від імені та за рахунок довірителя певні юридичні дії згідно зі ст. 1000 ЦК України) [3] або комісіонера за договором комісії (комісіонер зобов'язується за дорученням комітента за плату вчинити один або кілька правочинів від свого імені, але за рахунок комітента відповідно до ст. 1011 ЦК України) [3].

В окремих передбачених законом випадках для укладення договору купівлі-продажу не власником обов'язкова згода самого власника. Так, за договором довірчого управління управитель може відчужувати майно, передане в управління, лише за згодою власника управління (ст. 1037 ЦК України) [3]. Опікун не має права без дозволу органу опіки та піклування укладати договори, які підлягають нотаріальному посвідченню, або уповноважених органів (ст. 71 ЦК України) [3]. У таких випадках стороною в договорі є власник, а не повірений. Таким чином, у цій ситуації боржник не вибуває із зобов'язання, залишаючись повністю відповідальним перед кредитором за виконання, що здійснюється іншою особою (ст. 528 ЦК України) [3]. Уповноважена особа, виконуючи обов'язок за боржника, не виступає стороною зобов'язання і не набуває за ним прав і обов'язків, так як виконує лише фактичні дії: сплачує кошти, передає річ, виконує роботу, надає послуги тощо.

У зобов'язаннях із купівлі-продажу застосовується термін «третя особа» у трьох значеннях: а) уповноважена особа кредитора, яка немає права вимоги до боржника; б) уповноважена особа кредитора, яка має право вимоги до боржника; в) особа, яка має права на майно (товар), що продається.

Кредитор може доручити третій особі (уповноваженій особі) прийняти виконання від боржника. Така дія відома у юридичній літературі як «переадресація виконання». За переадресації виконання уповноважена особа не є кредитором і не має права вимагати виконання зобов'язання від боржника. Переадресація виконання може бути встановлена законом або договором. Наприклад, за договором поставки вивантаження продукції може здійснюватися не покупцю, а одержувачу, який не перебував у договірних відносинах з постачальником (п. 29 Положення про поставки продукції виробничо-технічного призначення та п. 24 Положення про поставки товарів народного споживання) [6]. Тобто кредитором за договором поставки залишається покупець, а одержувач лише приймає виконання.

Від переадресації виконання слід відрізнити виконання договору на користь третьої особи (ст. 636 ЦК України) [3]. Переадресація виконання і договір на користь третьої особи схожі тим, що боржник зобов'язаний виконати обов'язок не кредиту особисто, а іншій особі. Проте, на відміну від переадресації виконання, за договором на користь третьої особи ця третя особа має право вимагати від боржника виконання зобов'язання на свою користь, якщо інше не встановлено договором або законом чи не впливає із суті договору (ч. 2 ст. 636 ЦК України) [3].

Зобов'язання за участю третіх осіб слід відрізнити від зобов'язань з множинністю осіб (часткове, солідарне, субсидіарне, регресне зобов'язання) (ст. ст. 540–544 ЦК України) [3]. У зобов'язаннях з множинністю осіб виступає два або більше боржники або кредитор, а не беруть участь треті особи, які не є стороною зобов'язання, як у зобов'язаннях за участю третіх осіб.

Щодо третього значення застосування терміна «третья особа», то мова йде про обов'язок продавця попереджати покупця про всі права третіх осіб на товар, що продається (права наймача, право застави, право довічного користування тощо) (ст. 659 ЦК України) [3]. Наявність таких обтяжень, звичайно, може спричинити негативні наслідки для покупця, зокрема призвести до вилучення у нього речі на користь третіх осіб за рішенням суду (євікції). Такі обтяження можуть існувати не лише до речі в цілому, а й до її окремих складових частин (комплектуючих), приналежностей, а також супроводжуючих документів. Якщо продавець попередив покупця про права третіх осіб на товар, а покупець не знав і не міг знати про права третіх осіб на товар, то покупець має право вимагати зниження ціни або розірвання договору купівлі-продажу (ст. 659 ЦК України) [3]. Якщо ж третя особа пред'явить до покупця позов про витребування товару, то покупець повинен повідомити про це продавця та подати клопотання про залучення його до участі у справі на стороні покупця (ст. 660 ЦК України) [3].

Кожна зі сторін зобов'язання має бути впевнена у тому, що обов'язок виконується належним боржником або виконання приймається належним кредитором чи уповноваженою на це особою. Тому законодавець надає сторонам зобов'язання права вимагати надання відповідних доказів (ч. 2 ст. 527 ЦК України) [3]. Способи підтвердження передбачені у ст. 545 ЦК України [3], серед яких основними є видання кредитором розписки про одержання виконання зобов'язання частково або в повному обсязі, а також повернення кредитором боргового документа, виданого боржником. Водночас у разі відмови кредитора повернути борговий документ або видати розписку боржник має право затримати виконання зобов'язання (прострочення кредитора) (ч. 4 ст. 545 ЦК України) [3].

Так, за договором купівлі-продажу вимога покупця про обмін або повернення товару підлягає задоволенню за наявності доказів придбання товару у цього продавця (ч. 1 ст. 707 ЦК України) [3]. Такими доказами є розрахунковий документ (касовий чек, розрахункова квитанція) встановленої форми, що засвідчує факт купівлі, з позначкою про дату продажу, а щодо товарів, на які встановлено гарантійний строк, – технічного паспорта чи іншого документа, що його замінює, з позначкою про дату продажу (п. 22 Порядку провадження торговельної діяльності та правила торговельного обслуговування на ринку споживчих товарів [13]). Якщо не застосовуються реєстратори розрахункових операцій, розрахунки проводяться з використанням книги обліку розрахункових операцій та розрахункової книжки з одержанням встановленого порядку їх ведення (п. 5 ст. 3 Закону України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг») [14].

Таким чином, зобов'язання із договору купівлі-продажу припиняється шляхом його виконання відповідно до змісту договору, якщо його здійснено щодо належного предмета, належними сторонами, належним способом, у належний строк (термін), у належному місці.

Список використаних джерел:

1. Венедіктова І. Реалізація охоронюваних законом інтересів у договірних правовідносинах. *Право України*. 2012. № 9. С. 78–84.
2. Рішення Конституційного Суду України у справі щодо офіційного тлумачення окремих положень частини першої статті 4 Цивільного процесуального кодексу України від 01.12.2004 р. *Урядовий кур'єр*. 2004. № 239. Додаток «Документи». С. 7–12.
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. (зі змінами та доповненнями). *Офіційний вісник України*. 2003. № 11. Ст. 461.
4. Луць В. Тенденції розвитку договірного права України в сучасних умовах. *Право України*. 2009. № 8. С. 8–11.
5. Боднар Т. В. Умови виконання договірного зобов'язання. *Еволюція цивільного законодавства: проблеми теорії і практики*. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 29–3 квітня 2004 р., м. Харків. К. : Академія правових наук України, НДІ приватного права і підприємництва, НДІ інтелектуальної власності, Національна юридична академія ім. Ярослава Мудрого, 2004. С. 302–309.
6. Положення про поставки продукції виробничо-технічного призначення, Положення про поставки товарів народного споживання, затв. Пост. Ради Міністрів СРСР від 25.07.1988 р. № 888. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0888400-88>.
7. Боднар Т. В. Виконання договірних зобов'язань в цивільному праві : монографія. К. : Юрінком Інтер, 2005. 272 с.
8. Утехін І. Б. Виконання договорів з передачі майна у власність : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. К., 2009. 216 с.
9. Про виконавче провадження: Закон України від 21.04.1999 № 606-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 24. Ст. 207.
10. Про заставу: Закон України від 02.10.1992 № 2654-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 47. Ст. 642.
11. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13-14, № 15-16, № 17. Ст. 112.
12. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом : Закон України від від 14.05.1992 № 2343-XII. *Відомості Верховної Ради Україн*. 1992. № 31. Ст. 440.
13. Порядок провадження торговельної діяльності та правила торговельного обслуговування на ринку споживчих товарів, затв. постановою Кабінету Міністрів України від 15.06.2006 р. № 833. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/833-2006-%D0%BF>.
14. Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг : Закон України від 06.07.1995 р. № 265/95-ВР . *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 28. Ст. 205.

